

Gurbette ölen bir kadın sanatçımız :

(M E L E K C E L A L)

1896 - 1976

Tazan

TARA TOROS

üzerine yazdığı

makale

18/3/1980

7553409

Ölümü üzerinden 3,5 yıl geçmiş bulunuyor. Bir sanat dostu çıkıp ta-basın aracılığıyla-ölümünden sonra, bu çok yönlülüğüyle ünlü kadını anma ve tanıtmaya görevini yapamadı. Öyle tahmin ediyorum ki, onu tanıyan aydınlarımızın çoğu, bu unutulmuş burukluğunu hissetmişlerdir. Çünkü MELEK Celal sıradan bir kadın, sıradan bir sanatçı değildi. Doğu-Batı kültürünü karışımı içerisinde, özenle yetiştirilmiş, çok yönlülüğe örnek değerinde bir kadındı.

Onu kısaca, aile çevresi, sanat tutkusu ve üst düzeyde kültür sohbetleri yaratıcısı olarak, üç açıdan tanımlamak mümkündür :

SOYLU BİR AİLENİN TEK KIZI

MELEK, köklü bir aileden gelen ana baba'nın tek kızıydı. 4 Nisan 1896 da doğmuştur. Şeceresinde hayli tanınmış kişilerin bulunduğu TEPEDELENLİLER de yer alırlar. Sadrazam Topal Osman Paşalar, Namık Kemaller, Abdülhak Sinasi'ler, ~~ana~~ geçmiş aile şeceresindeki belirgin simalardır.

Babası, geniş kültürüyle tanınmış olan, Miralay (Albay) ZİYA BEY'dir. MELEK, ilk kültür mayasını babası ZİYA BEY'den, sanat aşısını da, dayısı Askerî Ressamlardan KAZİM BEY'den almıştır. Aile-karabet dolayısıyla-19. yüzyıl sonunun kalburüstü kadınlarından olan NASİP HANIM'dan güç alarak olgunluğa erişmiştir.

MELEK ZİYA, çağdaşları arasında, Türkçe ve yabancı dilde en üstün eğitim ve öğretim görenlerdendir.

14 Ekim 1918 de Kıbrıslı Hacı Sofuzade Celal Belye evlenmiştir. İstanbul Avukatları arasında büyük şöhreti bulunan CELAL SOFU, maddeten varlıklı, mânen kültürlü bir salon adamıydı. Tek çocukları, MELEK'in babası ZİYA Beyin adını taşır.

CELAL SOFU, 14 Nisan 1946 da öldü. MELEK SOFU, daha sonra, Almanların ünlü doktorlarından LAMPÉ ile evlenerek Münih'e yerleşti. Profesör LAMPÉ'nin 98 yaşında ölmesinden sonra, MELEK LAMPÉ uzun yıllar, yataktan kaldırmayan bir hastalıkla mücadele etti. 15 Eylül 1976 günü, 80 yaşında, Münih'te gözlerini kapadı.

MELEK CELAL'İN SANAT TUTKUSU

MELEK CELAL ya da MELEK SOFU olarak tanınan sanatçımız, ~~gençlik~~ ~~bir~~ gençliğinde-o dönemin geleneklerine göre-müzik dersleri almıştır. Ne var ki, o, güzel sanatların bir başka dalına, resme olan aşkının yolunu izlemiştir. İstanbulda Güzel Sanatlar Akademisi Profesörlerinden NAZMİ ZİYA'dan dersler almış, Paris'te Julian ve Hamson akademilerinde çalışmalarını sürdürmüştür. Daha çok çiçek resimlerinde başarı göstermiş, bu arada portreler de yapmıştır. Kendisinin ve Peylesof RIZA TEVFLİK'in portreleri en başarılı olanlarıdır. Empresyonizm eğilimli olan eserlerinde realizm hakimdir.

MELEK SOFU, birçok karma sergilere katılmış, son defa Münih'te, başarılı bir sergi düzenlemiştir.

MELİK CELAL'in asil başarısı, eski yazı ustalarını, yeni işlemleriyle süslemelerini dünyaya tanıtmış olmasındadır. Bu eserler yayınladığı kitaplarda, onun sanat dünyasına yaptığı büyük hizmeti kanıtlanmıştır. Bu eserleri kısaca belirtmek isteriz :

1938 yılında yayınladığı KAMİL AKDİK, şeyhulhattatın, yâni hattatların piri olan merhum sanatçımızı ve eserlerini tanıtmaktadır.

1939 yılında neşredilen TÜRK İŞLEMLERİ, göz nuruyla el emeğini sanatta dönüştüren ecdadımızın ölmez eserlerini dile getirmiştir.

1949 da yayınlanan ŞEYH HAMDULLAH ise, ünlü hat sanatçısını yaşatan tek eserdir.

1963 yılında Fransızca olarak yayınlanan (Le Vicux Serrail des Sultans)adlı eser, ünlü Profesör ALBERT GABRIEL'in bir sumuş yazısını taşımaktadır. Bu kitaptaki bütün desenler MELİK CELAL'in kaleminden çıkmıştır. Bu eser TOPKAPI SARAYI'ni bilimli açıdan, dünyaya tanıtmaktadır.

MELİK CELAL'in Türk TEZHİP (süsleme) sanatı konusunda büyük bir vukufuyla hazırladığı, fakat yayınlamaya fırsat bulamadığı iki değerli eseri de vardır. Mesleklerinde, bundan sonra eşleri yetişmeyecek olan TUĞRAKİŞİ İSMAIL HAKKI ALTINBEZİER ile BARAKETTİN TOKATLIOĞLU ve İSMETTİN OKYAY'ya ait olan bu kitaplar, TEZHİP ve CİLD sanatı hakkında geniş bilgileri de içermektedir.

Bu arada MELİK CELAL LAMPE'nin bir müze ağırlığında bulunan eski Türk işlemleri Koleksiyonuna da bir değinmek yerinde olur. Ne var ki, beha biçilemeyen bu koleksiyon, yurt dışında, kendisinin ikinci vatanı olarak seçtiği Münih'te bulunuyor.

BİR KÜLTÜR EVİ

Yıllar öncesi MELİK CELAL ile eşi CELAL SOFU, sanatsever kişilikleriyle, çevrelerinde aydın bir dost kitlesi oluşturmuşlardır. Edebiyat ve Sanat alanlarının ünlü kişilerinden oluşan bu kaliteli grup, SOFU'ların Moda Cayerindeki evinde, sıklıkla buluşarak kültür alışverişinde bulunurlardı. Burası tanınmış kişilerin sohbet yeri idi. Edebiyatımızın seçkin simalarından YAĞRAK MELİK-FAZİL AHMET, hitabetimizin gönül dolduran sesi HAMDULLAH SÜPHE, sanat dünyamızın unutulmaz kişilerinden CELAL İSAT ve Türk Mimari Sanatının büyük hayranı PROFESÖR ALBERT GABRIEL, bu renkli evin konukları arasındaydılar.

MELİK CELAL, Profesör LAMPE ile evlenip Münih'e yerleşince, ve de yürekleri sanat dolu bu evin müdâvirleri birer birer dünyamızdan ayrılınca, o sanat ve edebiyat ziyafetleri de bir eski zaman hikâyesi gibi unutulup gitti. Evin sahibi MELİK CELAL ise, bilim ve sanat dolu hatıralarla, gurbette, gözlerini kapadı.

Sanat dünyasına katkıları bulunan-ülkemizin nâdir yetiştirdiği bir kadın olan-MELİK CELAL'ı, bu derginin 50.yılında rahmetle anarız.

Burası tanınmış kişilerin sohbet yeri idi. Edebiyatımızın seçkin simalarından Yahya Kemal, Abdülhak Şinasi, Fazıl Ahmet ve hitabetimizin gönül dolduran sesi Hamdullah Suphi ile Sanat dünyamızın unutulmaz kişilerinden Celal Esat ve Türk Mimari Sanatının büyük hayranı Prof. Albert Gabriel bu renkli evin daimi konukları arasındaydılar.

Bu gün, bu saydıklarımızın hepsi ve Melek Celal dünyalarını değiştirdiler. Sanat dünyasının renkli bir evi olan Moda çayırındaki villa da çoktan yıkıldı ve anılarıyla beraber yok oldu.

MODA'DAN MÜNİH'E

Melek Celal, Moda'daki o güzel villasını terkettikten sonra Münih'e yerleşti. Yıllarca yaşamını orada sürdürdü. Her yıl hastalığının biraz daha ilerlediği işitilmekteydi. Günün birinde gözlerini gurbette kapadı.

Ölümü üzerine, bu sanatkar kadını için, basınımızda hiçbir doyurucu yayına raslanmadı. Bunun iki nedeni olabilir. Melek Celal, yıllar öncesi Türkiye'den koparak Münih'e yerleşmişti. Uzun yıllar yurdundan uzak kaldı. İkinci neden, sanırım, daha gerçeğe uygun ve yumuşak bir yorum olacaktır. Melek Celal'in toplumumuzdaki eski parıltılı sanat dolu yıllarını bilenlerden kimseler kalmadı. Edebiyat ve kültür sohbetleriyle ünlü ve bu salonun aslarından olan bir Yahya Kemal, bir Hamdullah Suphi, bir Celal Esat, bir Abdülhak Şinasi, bir Fazıl Ahmet, bir Prof. Albert Gabriel bugün artık yok.

Bildiğim kadarı ile o günlerin Melek Celal'ini tanıyan, hem de hepimizden çok sanatçılıkleriyle tanıyan ressam İbrahim Hulusi ile Yüksek Mimar Zeki Sayar gibi nadir kişiler hayatta bulunuyor. Yeni kuşaklar, gereği kadar Melek Celal'i tanımazlar. Çünkü o, geçmişte sürdürdüğü kültür hizmetini bugüne kadar getiremedi ve sanki kendisiyle birlikte hizmetinin ve çabalarının bütün eserlerini ve tilsimlerini birlikte Münih'e alıp götürdü. Bu bakımdan, çevreden kopmuş olmanın acı cilvesinin doğal sonucu olarak, onu yeni kuşaklar tanımamıştır ve bugünün sanat aydınlarına Melek Celal, büyük bir izlenimle, yansımamıştır.

Aradan üç buçuk yıl geçmesine rağmen, olayın sancısı ile kıvranan bir vefalı sanat adamı, Yüksek Mimar Zeki Sayar çıkacak ve elli yıldan beri aralıksız yayınladığı Arkitekt Dergisinde kısa da olsa, Melek Celal'in anısını dile getirecektir. O yazı, bir unut luşun burukluğunu bir parça olsun, gidermişe benzemektedir.

Melek Sofu'nun sanat tutkusu

Sanatçımız,güzel sanatların her dalında yetenekli bir kadındı.Yetişme çağına girerken müzik dersleri aldı.Resim,Heykel,Hat ve Süsleme gibi güzel sanatların her türü üzerinde çalışmalar yaptı.Güzel Sanatlar Akademisine konuk öğrenci olarak devam etti.Ünlü ressam NAZMİ ZİYA(GÜRAN)dan ders aldı.Pariste JULIAN akademisinde çalıştı.LOUIS SÜE,ANDRÉ PLANSON ve PIERRE POISSON'dan yararlandı.Realist bir tutum içerisinde,çiçek,çıplak ve portre üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırdı.

MELEK SOFU,satmak için resim yapmadı.Eserlerini ya dostlarına armagan eder,ya bağış yapardı.Onun için eserlerinin ~~kaydını~~ çoğu,dost ve aile çevresindedir.Devlek Resim ve Heykel Müzesinde gerek kendisinin,gerekse vefatından sonra oğlunun bağış yaptığı eserler mevcuttur.Son eserleri Almanyadadır.En güzel eserleri,oğlunun koleksiyonundadır.

Katıldığı ve açtığı sergiler

Arşivimizdeki eski sergi katalogları üzerinde yaptığımız incelemelere göre,MELEK CELAL'ın katıldığı sergileri şöyle özetleyebiliriz :

Heykel alanındaki çalışmaları

MELEK SOFU'nun heykeltraşlıkta çalışmaları da başarılı olmuştur.Ne var ki sanatçımız,bu branşı erken terkederek,resme yöneldi.MELEK SOFU'nun heykel dalında en güzel eserlerinden biri,Devlet Resim ve Heykel Müzesinde bulunuyor.Bu ünlü Polonyalı sanatkar BİLİNSKY'nin tunçtan yapılan başıdır.Modada ev ve kültür komşusu SALAH CİMCOZ ile,kendi oğlu ZİYA SOFU'nun büstleri de MELEK Hanım'ın başarılı eserlerinden sayılır.

Melek Sofu'nun sanat ve kültürle ilgili kitapları

MELEK SOFU'nun ünlülü sağlayan konu,ressamlığından ve heykeltraşlığından ziyade,Türk İşlemelerive Hat sanatı üzerindeki eserleridir.Bu alanda,baha biçilmez bir koleksiyonun sahibiydi.Tarihimizin derinliklerinde yatan eski ~~it~~ ve ince bir sanatın ürünleri olan Türk İşlemelerinden oluşan zengin bir koleksiyonu,Münih'te STADT MUSEUM'da sergilendi.Batılaların daha yakından ve hayranlıkla seyrine doyamadıkları bu koleksiyon ,Türk göz nurunun ve el ustalığı'nın şaheseri niteliğindedir.

MELEK SOFU'nun Türk elişlemeleriyle ilgili bir kitabı da vardır.Aşağıda mümkün olan kronolojik sıraya riayet edilerek belirteceğimiz eserleri arasında,bu kiaba da değinilecektir.

Sanatçımızın Türkçe,Fransızca ve Almanca yayınladığı eserleri şöyle özetle belirleyebiliriz :

I - 1938 yılında yayınladığı(KÂMİL AKDİK) adlı kitabı,ŞEYHUL-HATTATIN ~~ya~~ yani,HATTATLARIN PİRİ olan sanatçımızı ve eserlerini tanıtmaktadır.

2 - 1939 yılında yayınlanan(TÜRK İŞLEMELERİ),göz nuru ile,el hünerinin

zevki ve gözalacı bir sanata dönüştürdüğü,ölmez ecdad eserlerini dile getir-
mektedir.

3 - 1949 da neşredilen (ŞEYH HANDULLAH) ise,ünlü sanatçımızı yaşatan ve tanımlayan bir eserdir.

4 - (Un motif bouddhique dans l'ormenent Turc)()

5 - (Le Vieux Serail des Sultans) ()

6 - (Türkische kunst und Türkische stickereien)

7 - Tuğrakeş İsmail Hakkı ALTINBEZER

8 - Bahaaddin TOKATLIOĞLU

9 - Necmeddin OKYAY

yukarıda adlarını belirttiğimiz 7,8,9 No.lardakilerin yayınlanamamış ol-
maları,TEZHİP ve HAT sanatımız açısından büyük bir kayıptır.

() SIMOLOGİCA(Revue des Sciences et des art en Chine)adlı eserde yer alan
Melek Sofu LAMPÉnin bu etüdü,ayrı basım halinde (Esel)de yayınlandı.

() Prof.Albert GABRIEL'in giriş makalesiyle yayınlanan ve TOPKAPI sara-
yını tanıtan bu kitaptaki tüm desenler de Melek Sofu tarafından
çizilmiştir.

Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü rahmetli Burhan TOPRAK ile Prof.LEVI,
Prof.BELLING,ünlü Fransız Mimarı L.SUE ve Alman ressam RADHAN da,~~bu kültürün~~
~~bu kültürün~~Modadaki o kültür yuvasının hayranıydılar.

() MELEK SOFU'yu 1899 yılında doğdurantıx,hatta 1905 de xıx yâni geçek doğumundan 9 yıl sonra dünyaya getiren yayınlar yapılmıştır : Bunların gerçeikle ilgisi bulunmamaktadır.

() 1976 yılında Münih'te ölen ressamımızı-olaydan 21 yıl önce-1955 de öldüren yayınlara da rastlanmaktadır.Yukarıdaki,doğumu ile ilgili bölümde de belirttiğimiz gibi,ölüm yılında da yapılan bu hata gerçek dışıdır.MELEK SOFU,4.4.1896 günü İstanbulda doğmuş,15.9.1976 günü Münih'te ölmüştür.

Melek Celal'in katıldığı sergiler :

<u>Yılı</u>	
1920	(Galatasaray)da açılan(Türk Ressamları Sergisi)ne 6 portre ile,
1921	(Çenberlitaş)da açılan (Türk Ressamları Sergisi)ne 2 portre ile,
1922	(Galatasaray Resim Sergisi)ne 5 eserle,
1924	3" " " 7 eserle,
1925	" " " 8 eserle(2 nü,4 etüt,I manzara,I çiçek)
1926	(Galatasaraydaki SANAY-II NEFİSE sergisine) 8 tablo ile,
1929	(Galatasaraydaki GÜZEL SANATLAR BİRLİĞİ'nin sergisine)5 eserle,
1929	Ankarada tertiplenen sergiye(Ayva)adlı eseriyle,

MELEK LAMPÉ,son kişisel sergisini Münih'te(GALERIE SCHUNMACHER)de açtı.
Bu son sergisinde İstanbul görünümleri,tipleri,bâzı Alman dosları ve feyle-
sof RIZA TEVFIK'in portresi bulunuyordu.37 eserden oluşan bu sergi,Münih'te
hayranlık uyandırdı.

